

1. Dubrovnik - od osnutka grada od 1358.

Povijesni pregled

Dubrovnik

Dubrovnik i njegovo uže okruženje

- Ovdje su se u višestoljetnim ljudskim radom pripitomljenom/humaniziranom i kultiviranom krajoliku, trijezno postavljena na strateški važnim točkama uz prometnice i na uzobalju, svila brojna slikovita sela i naselja te pravi mali urbani dragulji - srednjovjekovni, jedinstvenim zidinama opasani i na pomno razrađenoj urbanističkoj matrici podignuti gradovi.
- To su na prevlaci **poluotoka Pelješca Ston** s velikom izvorno sačuvanom i još uvijek proizvodno aktivnom ***solanom*** utemeljenom još u antičkim vremenima i **Mali Ston** s tvrđavom ***Korunom*** i ***renesansnim lukobranom***.
- U zapadnom dijelu **Konavala**, pak, podignut je **Cavtat** čije su srednjovjekovne zidine preživjele samo u manjim segmentima ali zato je na širem gradskom području ostalo sačuvano podosta vrijedne kulturno-povijesne baštine nastale u razdoblju od antičkih vremena do današnjih dana

Pogled na Bokar

Gradska luka

Dubrovnik, pogled iz zraka

Ston

Stonska solana

Mali Ston

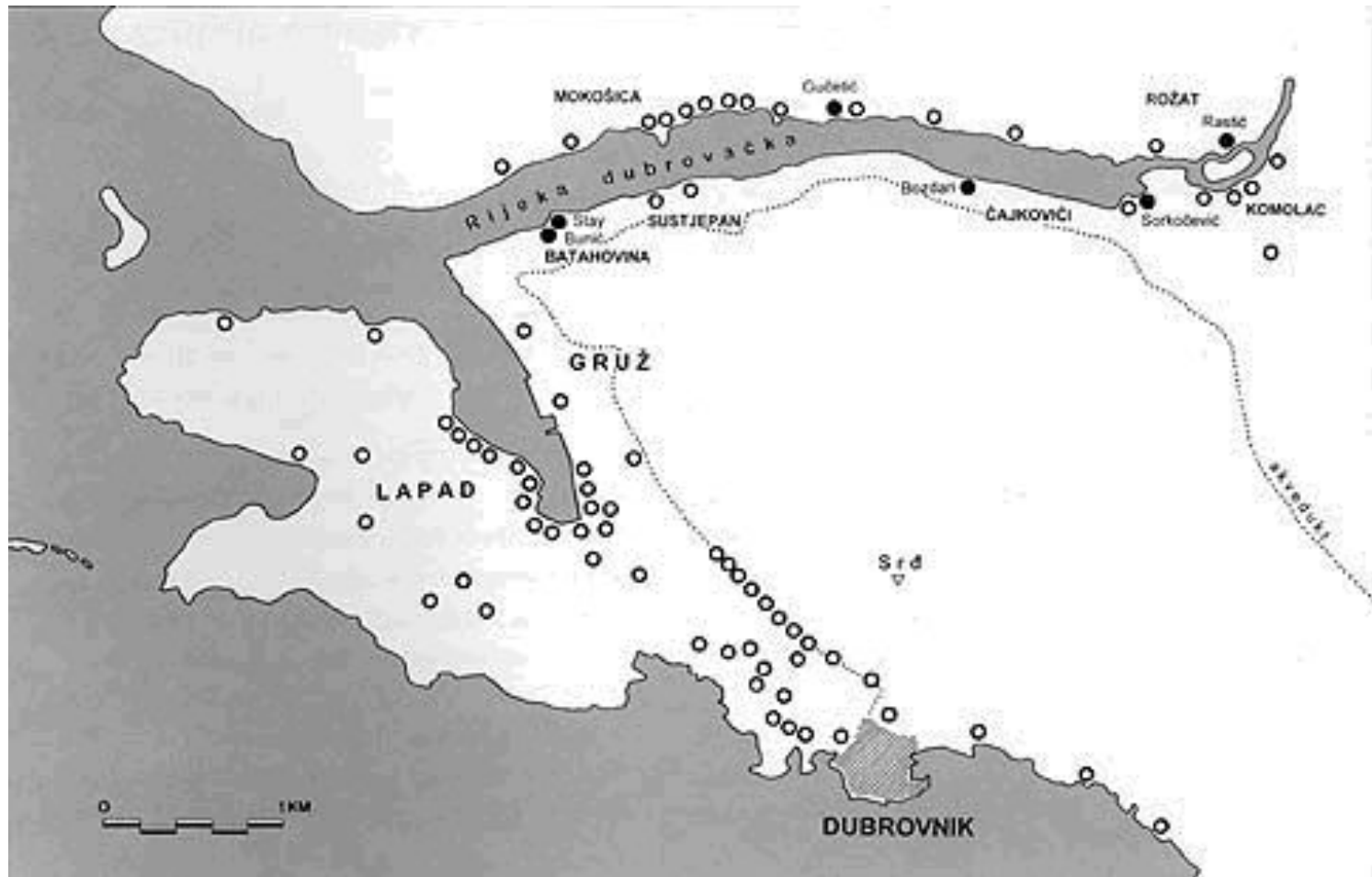
Cavtat

Veza Grada i njegova užeg područja

- **Dubrovnik** je u svom gotovo tisućljeće i po dugom povijesnom trajanju ostvario vrlo uspješnu simbiozu sa svojim - do kraja 15.st.- stalno rastućim posjedom.
- Kultiviranost cjelokupnog dubrovačkog područja (područja negdašnje samostalne Republike). Ono je, kako u povijesnim vremenima tako i danas, po tradiciji, uz ribolov, bilo egzistencijalno okrenuto poljodjelstvu, osobito proizvodnji povrća, vina i maslinova ulja. Zato ne čudi oplemenjenost prostora nepreglednim i brižljivo njegovanim vinogradima, vrtovima, voćnjacima i maslinicima, kao ni njegova označenost brojnim većim ili manjim crkvicama kojima se zazivalo nebesku milost i zaštitu.
- Na posjedima bliže gradu, pak, pojedine vlasteoske obitelji (i to je jedna od dubrovačkih osobitosti i veliki doprinos renesansnoj kulturi življenja) gradile su nenametljivo i u prirodno okružje organski uklopljena, skladno oblikovana ladanjska zdanja – **ljetnikovce**. U njihovim se kompleksima (zgradama, vrtovima, perivojima, šetnicama...), u idili osvojene Arkadije i podalje od gradske vreve, živjelo ugodno, u bogatom kulturnom ozračju i u posvemašnjem suglasju s prirodom

Rasprostranjenost ljetnikovaca

Ljetnikovac Bunić-Kaboga, Batahovina

Ljetnikovac
Petra
Sorkočevića,
Lapadska obala

Ljetnikovac Petra Sorkočevića

Sorkočevićev ljetnikovac, Komolac

Sorkočevićev ljetnikovac, Komolac

Ljetnikovac Stay, Batahovina

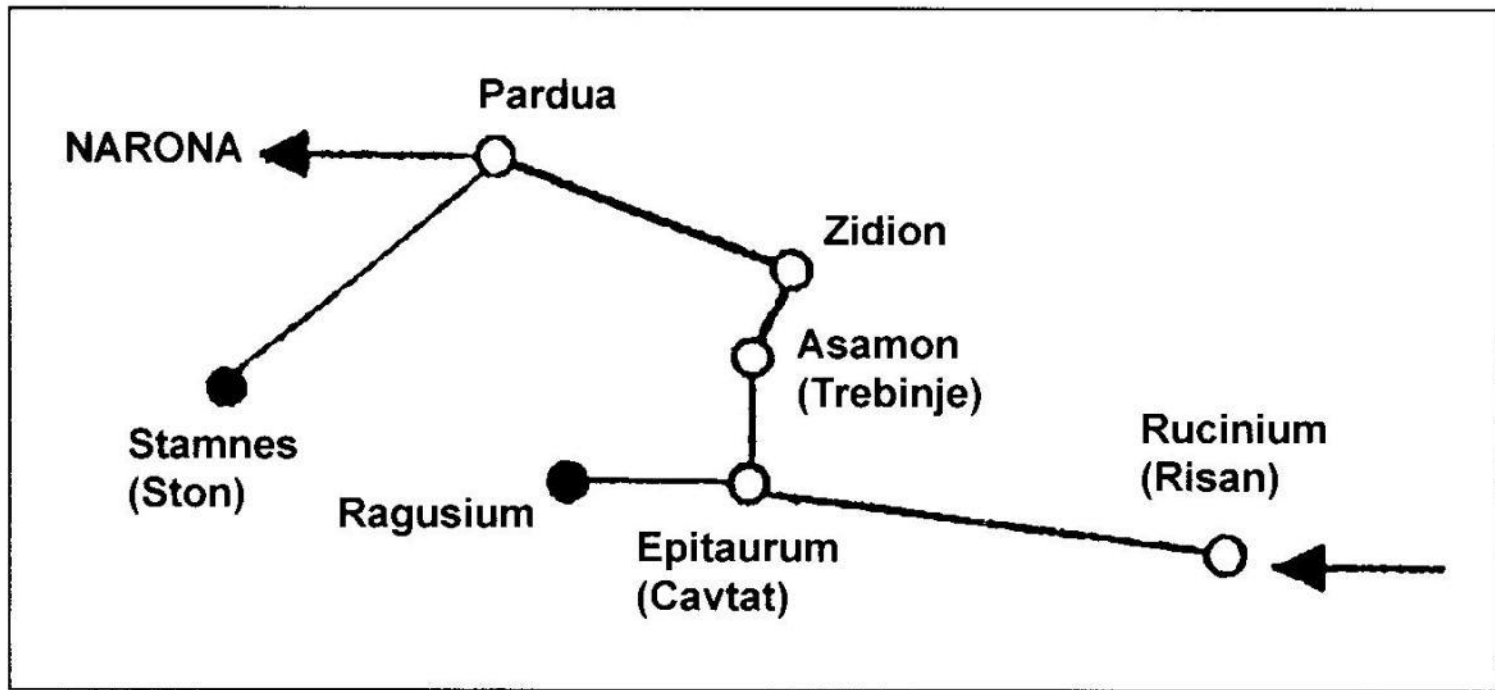
Dubrovnik - specifičnosti grada

- Čvrsti **gradski obrambeni bedemi** - sublimni fortifikacijski sklop kojega čini sustav funkcionalno povezanog moćnog i visokog kamenog zida, predzida, kula, bastiona i tvrđava iz **13 - 17. st.**, kojim je Grad branio svoje žitelje i svoju slobodu.
- Detaljno i svrsishodno planiranoj gradskoj strukturi koja je iznjedrena s nesvakidašnjim skladom i mjerom kako u detaljima izvedenih arhitektonskih objekata i urbanističkih odnosa tako i u njihovoj povezanosti u cjelinu.
- Izgradnja renesansnih ladanjskih zdanja-ljetnikovaca i kulturu života ostvarenu u tijesnoj vezi s prirodom itd...

Epidaur

- Unatoč povoljnom položaju – izgrađen na poluotoku pokraj dva zaljeva koja su se vezano za vjetrove mogla alternativno koristiti kao sigurna sidrišta i branjen zidinama utvrde Spilan, te trima otočićima koji ga štite od vjetrova s juga (Mrkan, Bobara i Supetar), **Epidaur** nije bio grčko naselje
- Vjerojatno je da su u epidaurskom okružju jezgru činili **Iliri** asimilirani s **Keltima** koji su se na Balkanskom poluotoku pojavili u 4.st.pr.Krista,
- **Epidaur** se prvi put spominje 47.g.pr.Krista, Nešto kasnije, za vladavine Augusta, **Epidaur** je uzdignut na razinu **kolonije**, a naziv grada nije grčkog porijekla, što je imalo veliki utjecaj na mitove koji su se vezivali za njega i Dubrovnik, nego latinskog – čini se od ilirskog latiniziranog toponima koji možda znači *iza šume*
- **Epidaur** je najvjerojatnije nastao kao ilirsko ribarsko selo ili kao utvrda korisna gusarima, a zatim su ga nakon osvajanja snalažljivi Rimljani razvili za svoje potrebe
- Od bogate rimske baštine do danas je preostalo tek nekoliko natpisa i ruševnih temelja nekih zgrada, a **dva mitreja**, jedan uklesan u stijeni nad pučem u **Moćićima**, drugi nađen na groblju na ulazu u **Cavtat** (danas u Bogišićevoj kući na cavtatskoj rivi), govore o vjeri rimskih legionara
- Epidaur -32 km dugom akveduktu (od izvora Ljute u Dubravci do Cavtata, danas nažalost gotovo potpuno razrušenom), čiji su kanali (*canales*) dijelom pod zemljom a dijelom na lukovima dali ime okrugu Konavle

Rimska cesta kroz Epidaurum

Slika 8. Dubrovnik (Ragusium) u sustavu rimskih cesta

Zapis anonimnog Ravenjanina Epidaurum id est Ragusium dobio je novo tumačenje u djelu S. Čače: u 5. stoljeću postojali su i Epidaur i Raguzij.

Strateški značaj Dubrovnika

- Vrh stijene Laus/Raus, nepristupačan s morske strane, bio je sam po sebi dobro prirodno zaštićen, a kaštel, ako je i postojao, bio je predaleko da bi branio luku
- Pustijerna, zbog niže razine mora, bila je površinom veća nego danas i izdignutija iz mora pa su uvjeti za život bili povoljni – sve to upućuje na postojanje naselja i fortifikacija na Pustjerni
- Također, zbog svog geografskog položaja Ragusa – Dubrovnik je bio ključna točka za kontrolu srednjodalmatinskih otoka ali i za osiguranje Otrantskih vrata i istočnosredozemnog pomorskog puta
- Dubrovnik i njegova luka bili su sa širim područjem dobro povezani pomorskim ali i kopnenim karavanskim prometnicama, što je omogućila na ovom prostoru blaža konfiguracija terena; takve se prometnice nisu mogle razviti južno od Dubrovnika, sve do rijeke Bojane, jer konavoske i crnogorske obale su strme i nepristupačne i odvajaju more od zaleđa; prema sjeverozapadu, pak, za prolazak u unutrašnjost najpovoljnija je bila tek dolina rijeke Neretve
- To potvrđuje grčki korijen imena grada – **Ragusa** (od *laus, raus*), kao i najnoviji arheološki nalazi u gradskoj luci

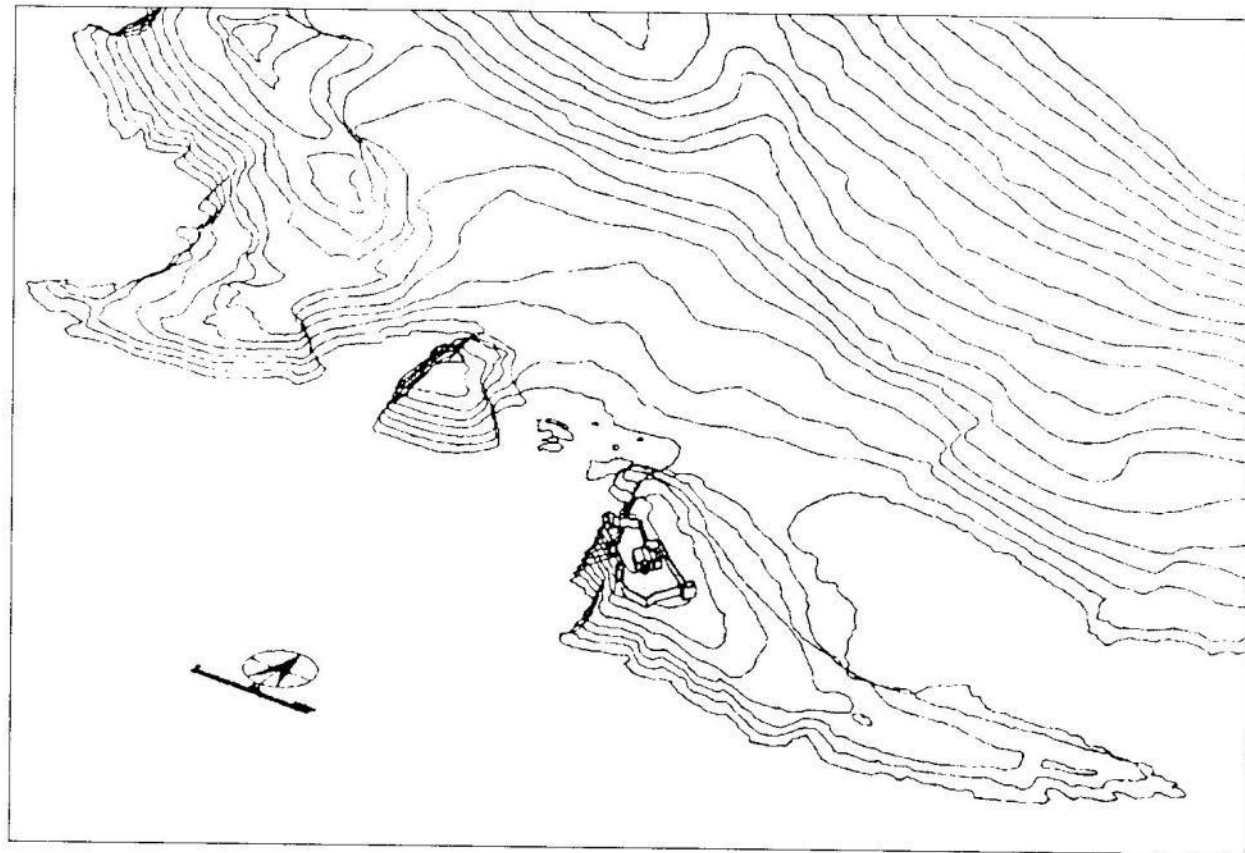
Arheološka istraživanja

- U arheološkim istraživanjima nakon potresa iz 1979. u blizini današnje katedrale pronađeni su ostaci zidova kaštela iz kasnoantičkog vremena (4/5.st.?), a u temeljima otkriveni su ostaci temelja trobrodne troapsidalne kasnoantičke bazilike, koja svojom veličinom ukazuje na postojanje crkvenog objekta (6-8.st.?)

Značajni dokazi o postojanju ranijeg urbano organiziranog života na ovim prostorima pronađeni su i u najnovijim arheološkim istraživanjima na **Lokrumu**, oko **Katedrale**, u **luci** i u **Pustjerni**.

- Grčki novac iz 4-3. st. pr.Kr. pronađen prilikom arheoloških istraživanja ispod Katedrale i na Bunićevoj poljani
- Ilirski novac iz 2.st.pr.Kr. Pronađen u arheološkim istraživanjima ispod Katedrale i na Bunićevoj poljani
- Fragment rimske nadgrobne ploče iz 1.st., pronađen u Pustijerni – ploča je podignuta pripadniku VIII. dobrovoljačke kohorte, koja je stacionirana u Dalmaciji od početka 1. do kraja 3.st.
- Fragmenti nadgrobnih rimskih ploča na Bunićevoj poljani (1-3.st.), u Biskupskoj palači (3.st.) i poviše Doma staraca Domus Christi
- Rimski novac iz 1- 4.st. ispod Katedrale i Bunićeve poljane
- Ostaci kasnoantičkih amfora u Gradskoj luci, 4.st.

Pretpostavljeni kaštio na sv. Mariji

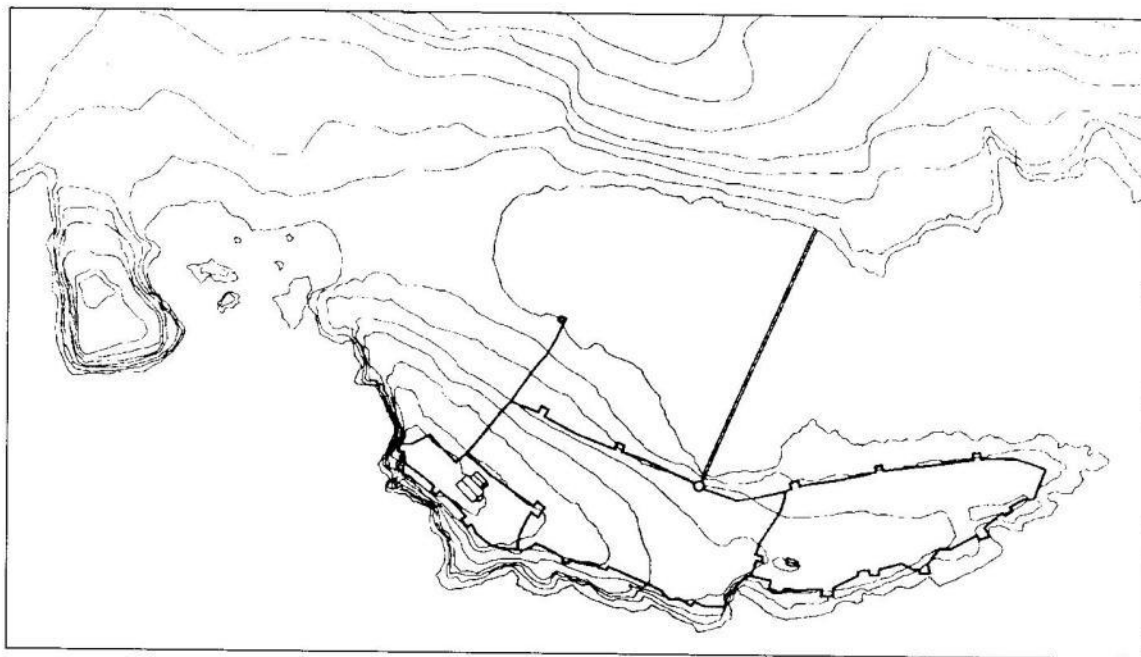

Slika 2. Pretpostavljeni kasnoantički kaštel na Sv. Mariji

Nekoliko autora iznose tvrdnje o postojanju kasnoantičkog kaštela koji, navodno, Bizantinci grade na Sv. Mariji u 6. stoljeću radi nadzora plovidbe. Taj kaštel, ako je postojao, trebala bi tek otkriti neka buduća arheološka istraživanja. Suprotno tomu, ispod Bunićeve poljane pronaden je zapadni zid kasnoantičkog kaštela iz 5.-6. stoljeća (slika 1.). (Slika preuzeta iz knjige Ž. Pekovića, *Dubrovnik - nastanak i razvoj srednjovjekovnoga grada*, 35.)

Prva tri seksterija prema dosadašnjim tvrđnjama

20 - Nove spoznaje o postanku Dubrovnika

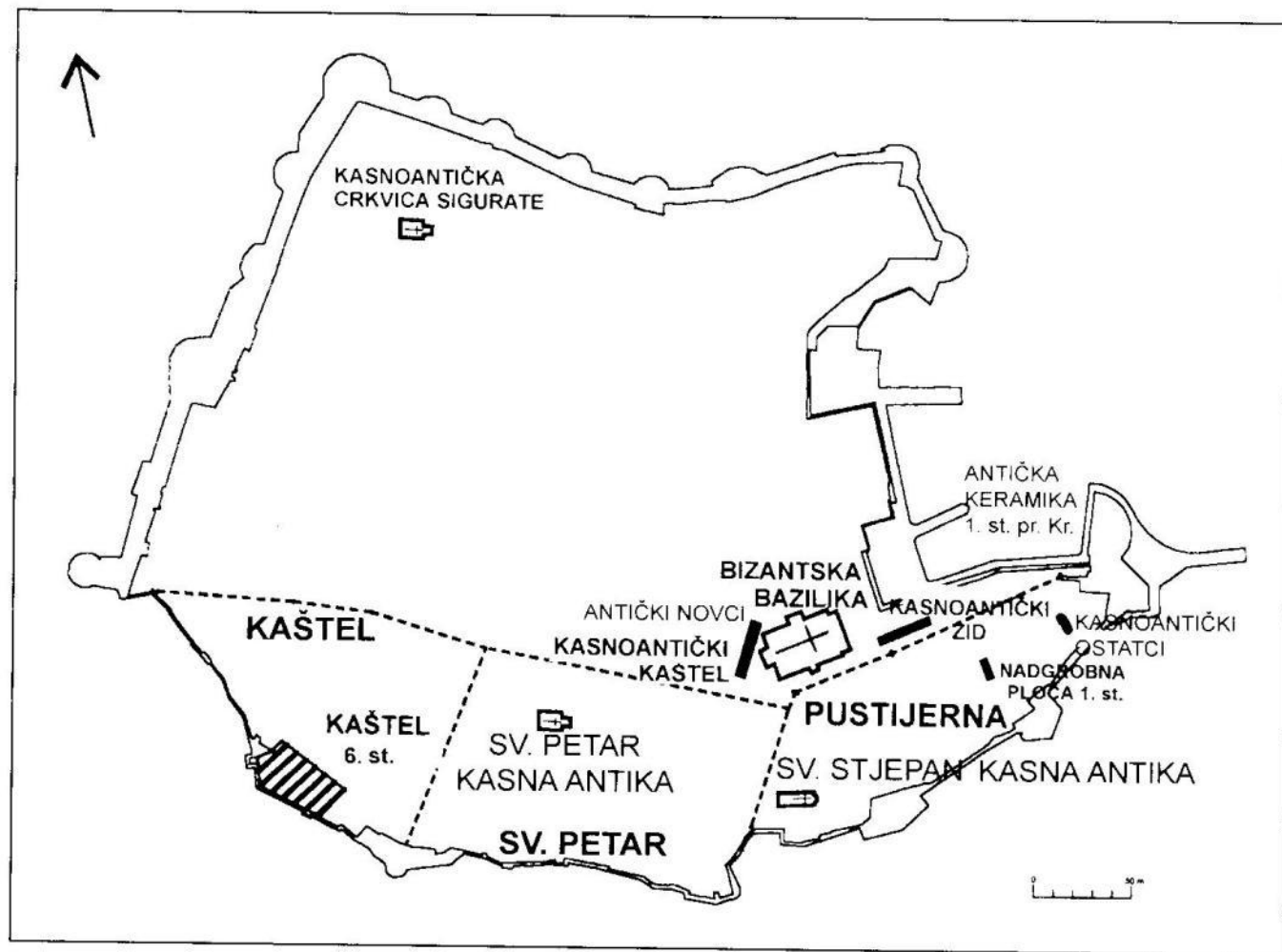

Slika 4. Prikaz zidina prva tri seksterija

Da je Pustijerna treći seksteriji Grada, koja je bila naseljena, kako se tvrdi, tek u ranom srednjem vijeku, tada se ne bi ispod Crkve sv. Bartula pronašli ostatci kasnoantičkih zidina datiranih u 5.-6. stoljeće (slika 10.). Tvrdi se da je Kaštel na Sv. Mariji podignut u 6. stoljeću i da je sve od njega krenulo, a na Pustijerni postoje stariji ostatci.

Da je bila tako prostrana uvala u 6. stoljeću koja je sezala preko Široke ulice, tada bi u sondi S-5 (locirana na Placi na mjestu gdje se skreće u Ulicu Nikole Božidarevića) bio danas kulturni sloj (nasip) debeo približno 5 m, a ne 1,28 m (vidi sliku 47.). (Slika preuzeta iz knjige Ž. Pekovića, Dubrovnik - nastanak i razvoj srednjovjekovnoga grada, o. c., 65.)

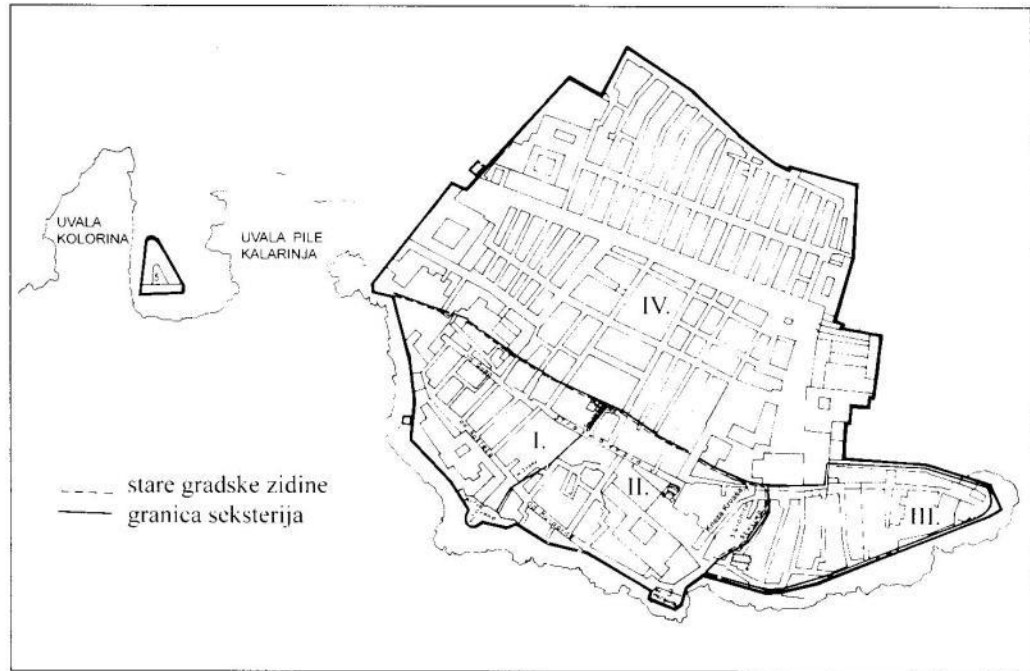
Dubrovnik
u 6.st.-
vjerojatniji
razvitak
grada - iz
Pustijerne i
luke,
prema
kaštelu na
vrhu
stijene

Slika 5. Neki od važnijih arheoloških nalaza i pretpostavljeni Kaštel

Tvrđenje da je u 6. stoljeću nastao bizantski kaštel na Sv. Mariji radi nadzora plovidbe, ne odgovara stvarnom stanju, jer za to do danas nema materijalnih dokaza. Istodobno u drugim dijelovima Grada postoje stariji arheološki nalazi nastali prije 6. stoljeća, što očito upućuje na to da i naseljavanje nije krenulo s prostora Kaštela, prema Sv. Petru i Pustijerni.

Razvitak grada kroz stoljeća

Slika 3. Razvojni stupnjevi Dubrovnika do 13. stoljeća

»I. seksterij, Kaštel - najstariji dio Dubrovnika naseljen u VII. stoljeću

II. seksterij, Sveti Petar, naseljen u VIII. stoljeću -

III. seksterij, Pustijerna, naseljena VIII.-IX. stoljeće -

IV. prostor naseljen i ograđen u XI. i XII. stoljeću.«⁷

Ovakvo tumačenje nastanka i razvoja Grada pripada prvoj tezi i gotovo isključivo je zastupljena u školskim udžbenicima što je upravo nezamislivo s obzirom na arheološka i druga istraživanja koja su provedena zadnjih dvadesetak godina.

U mapu sam upisao nazive Uvala Pile - Kalarinja i Uvala Kolorina zato što se često u literaturi brkaju pojmovi, pa se pretpostavlja luka Kalarinja, koja je, navodno, bila u uvali Pile, smješta u susjednu uvalu Kolorinu, a to su, kako se iz slike vidi, sasvim različite uvale.⁸

(Mapa preuzeta iz knjige J. Lučića, Povijest Dubrovnika, II., o. c., u prilogu.)

Pustijerna, kolijevka grada

Slika 7.a Ulica od Pustijerne

Arheološki nalazi na Pustijerni dokazuju da je ona bila naseljena prije dolaska Slavena i bjegunaca iz Epidaura početkom 7. stoljeća.

Kasnoantički stupovi u ulici Dante Alighierija

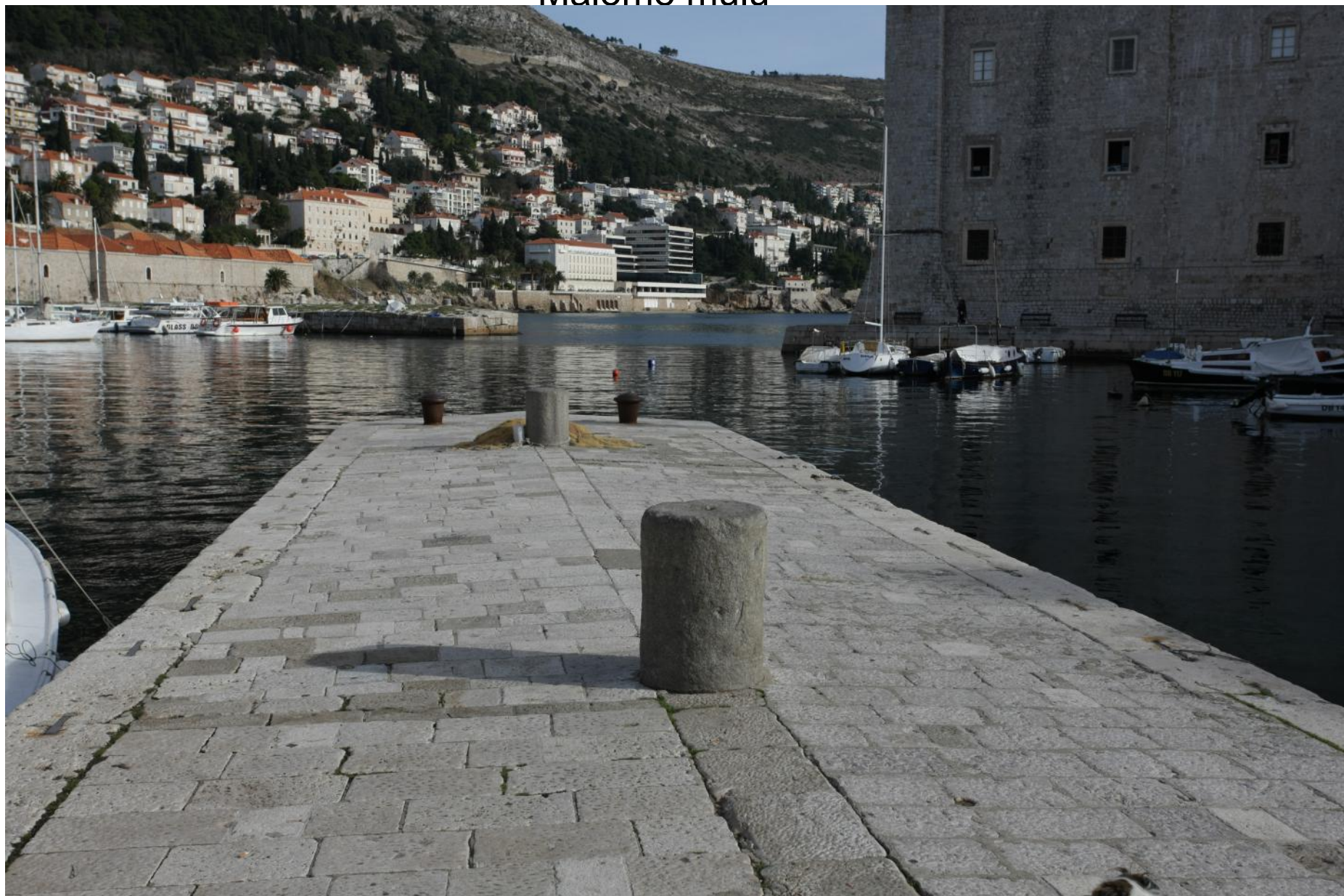

Ostaci ranokršćanske bazilike

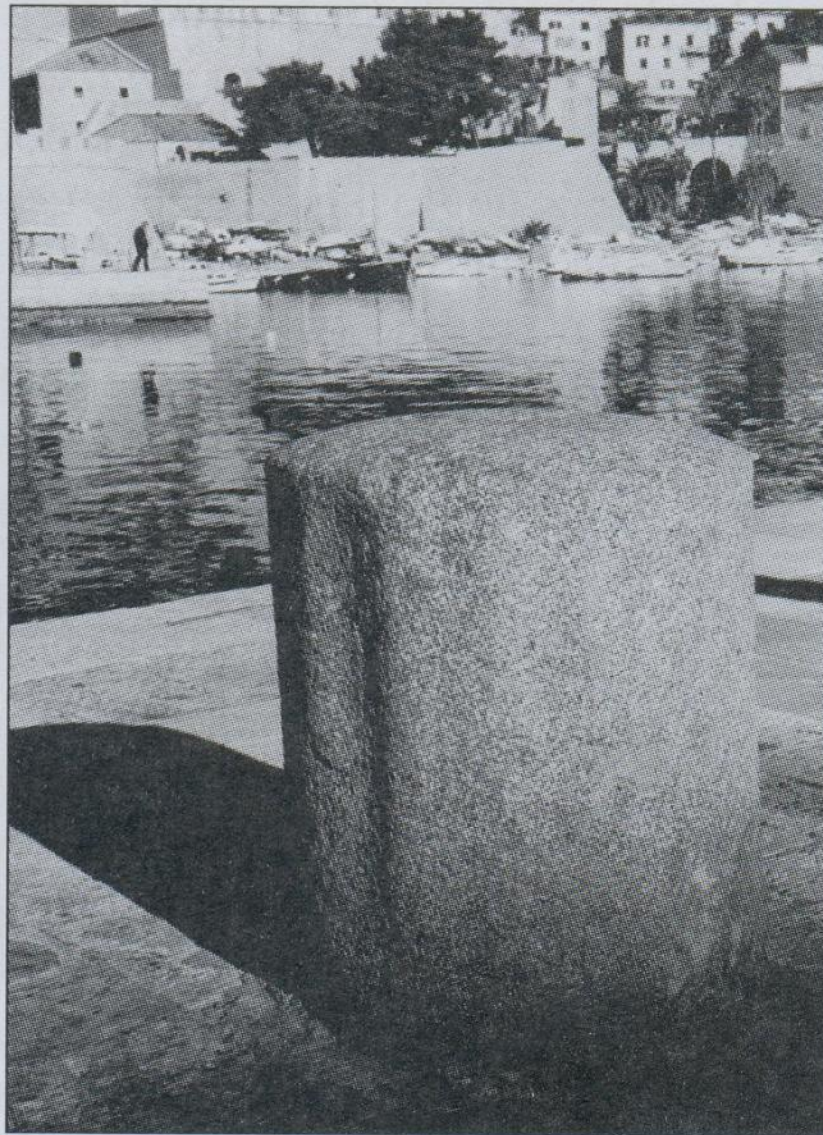
Slika 5. Granitni stup ciborija starokršćanske bazilike

Dijelovi kasnosantičkih stupova od sijenita, danas bitve na gatu Ponte -Malome mulu

Dio
kasnoantičkog
stupa od sijenita
na gatu Ponte

Slika 2. Kasnoantički ulomak stupa od sijenita (visina 65,5 i širina 51 cm) sekundarno upotrijebljen kao kolona na gatu Ponte. Opaža se kosina koja je služila za učvršćivanje kapitela.

*Slika 3. Kasnoantički ulomak stupa od sijenita (visina 68, širina 70 cm)
sekundarno upotrijebljen kao kolona na valobranu Kaše*

Ulomak
ranokršćanskog
pilastra, spolija u
pročelju kuće,
Ulica kneza
Hrvaša br.10

Kasnoantička konzola,
ugrađena kao spolija u
pročelje kuće u Ulici
kneza Hrvaša br.10

Ulomak ranokršćanskog pilastra, Ulica Stjepana Gradića 1

Ranokršćanski
kapitel

Slika 11.a Mramorni starokršćanski kapitel

Pronađen 1913. u Katedrali

Kaštel – uz luku ili na stijeni ?

- Prema ovim arheološkim nalazima izvjesno je da je ishodišni seksterij –kolijevka grada - bila **Pustijerna**, a ne seksterij **Kaštio** kako se još i danas tvrdi
- Naime, podaci o postojanju **vojne utvrde - kaštela** na vrhu stijene Laus vezuju se samo uz legende i pisanje kasnijih kroničara ali ne i uz pouzdane arheološke podatke - na tom mjestu - ispod današnjeg samostana Sv.Marije - arheološka istraživanja nikad nisu provedena.
- Uz vjerojatnu antičku luku organiziranu na mjestu današnjeg „porta“ zasigurno se vrlo rano razvilo naselje-trgovište koje je kao i pomorski prolaz između otoka Lokruma i obale branio kaštel izgrađen na mjestu današnje crkve sv.Bartola
- Uz luku i na stijeni Raus/Lave svio se kasniji grad.

Kasnoantički zid ispod crkve sv. Bartula i ostaci predromaničke crkve sv. Kuzme i Damjana

Slika 10. Kasnoantički zid ispod Crkve sv. Bartula

Raskriveni ostatci predromaničke Crkve sv. Kuzme i Damjana (gornja slika) pronađeni su ispod Crkve sv. Bartula. Na donjoj slici ranosrednjovjekovna kula (desno) i kasnoantički zid (lijevo) pronađeni su ispod podnice (označene strelicom na obje slike) predromaničke Crkve sv. Kuzme i Damjana. Kasnoantički zid nedvosmisleno upućuje na to da je Pustijerna naseljena prije provale Avara i Slavena i pojave izbjeglica iz Epidaura (Cavtata), početkom 7. st. (Vidi sliku 53.) (Snimio M. Mojaš.)

Krstionica i zid kasnoantičkog kaštela, danas ispod Bunićeve poljane

Obrambeni zid kaštela i
četverolisna građevina

Defence castrum wall
and the tetraconch
building

Ostaci
temelja
bizantske
bazilike

Apsida bizantske bazilike

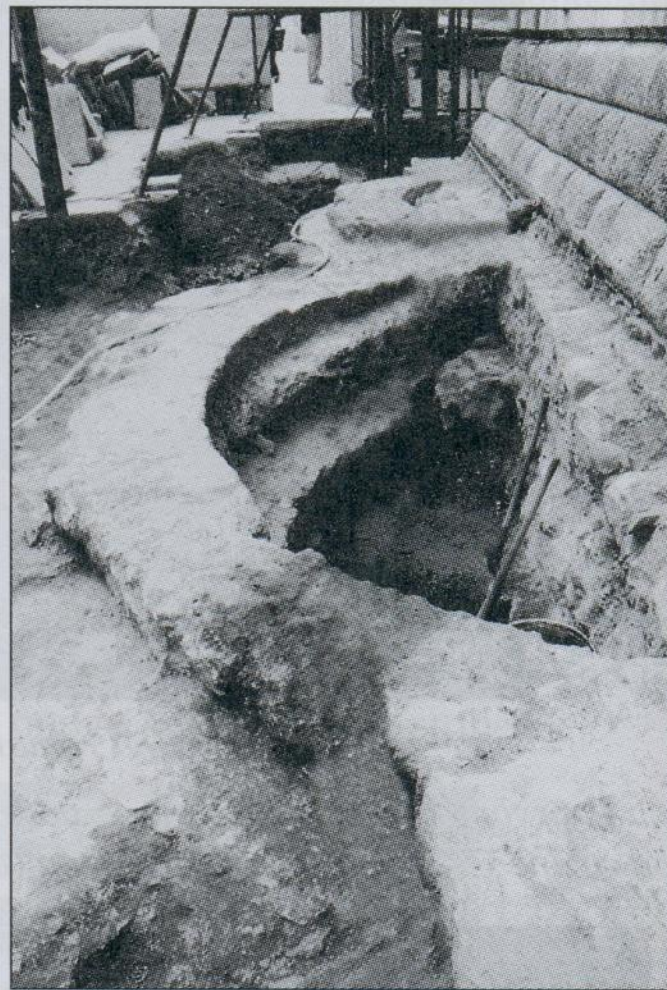
Ruševine crkve sv.Stjepana

Ostaci
romaničke
crkve
sv.Vlaha

*Slika 58. Pogled na otkrivenu
lezenu pročelja srednjovjekovne
Crkve sv. Vlaha*

*Slika 58.a Ostatci središnje apside
romaničke Crkve sv. Vlaha*

Slika 54. Prostor uz pročelje Crkve Gospe od Karmena

Na središnjem dijelu fotografije su ostatci romaničke Crkve sv. Ivana, a desno je ostatak ulice, kojoj je nivo bio oko 1,60 m niži od današnjega.

Mit-priča o nastanku grada

- Na početku 7.st. (614.g.) na stjenoviti poluotok Laus /Raus podno brda **Brgat / Srd** sklonio se, to je već povijesno sasvim pouzdan podatak, dio ili cijelo stanovništvo obližnjeg Epidauruma (danas Cavtata – Cavtat od riječi *civitas*) porušenog i opljačkanog u rušilačkoj provali Avara i Slavena (među kojima je bilo i hrvatskih plemena);
- Strma stijena **Laus/Lave/Raus** s proširenim naseljem i plitki zaštićeni zaljev s lukom položenom između stijene na jugu i prisojnih obronaka brda **Srd** (vis. 412 m) tada gusto obraslih hrastovom šumom - dubravom na sjevernoj strani zaljeva, te razvedeni poluotok (danas Lapad) s još jednom sigurnom lukom udaljenom par kilometara zapadno od stijene (Gruška uvala) kao i obilje izvora pitke vode u neposrednom okružju (**Zaton, Ombla, Mlini, Šumet...**), bili su vrlo privlačno i poželjno stanište za život,
- Postupnim stapanjem u 7/8. st. ili nešto kasnije oformljeno je jedinstveno naselje nazvano Ragusa (grčki korijen naziva), a u 12.st. i slavenskim imenom Dubrovnik

Rast grada

- Od **8.st.** nadalje naselje **Ragusa** se gospodarski razvijalo nezaustavljivo prerastajući u grad. Šireći se na obližnje ozemlje sve kvalitetnije se utvrđivalo, najprije drvenim i suhozidnim fortifikacijama, a onda i zidovima građenim od kamena i vapna
- Vrijeme je to i početka gradnje prvih gradskih predromaničkih crkvice - **Sv.Kuzme i Damjana** (ispod crkve Sv.Bartola), **Sv.Petra** (u današnjoj muzičkoj školi), **Sv.Stjepana** i dr. od kojih će, uz kasnije pregradnje, neke preživjeti i do naših dana - **Sv.Nikola, Sv.Luka,** crkva **Preobraženja Kristova- Od Sigurate** i dr.

Predromanički zabat oltarne pregrade, Muzej
Dominikanskog samostana

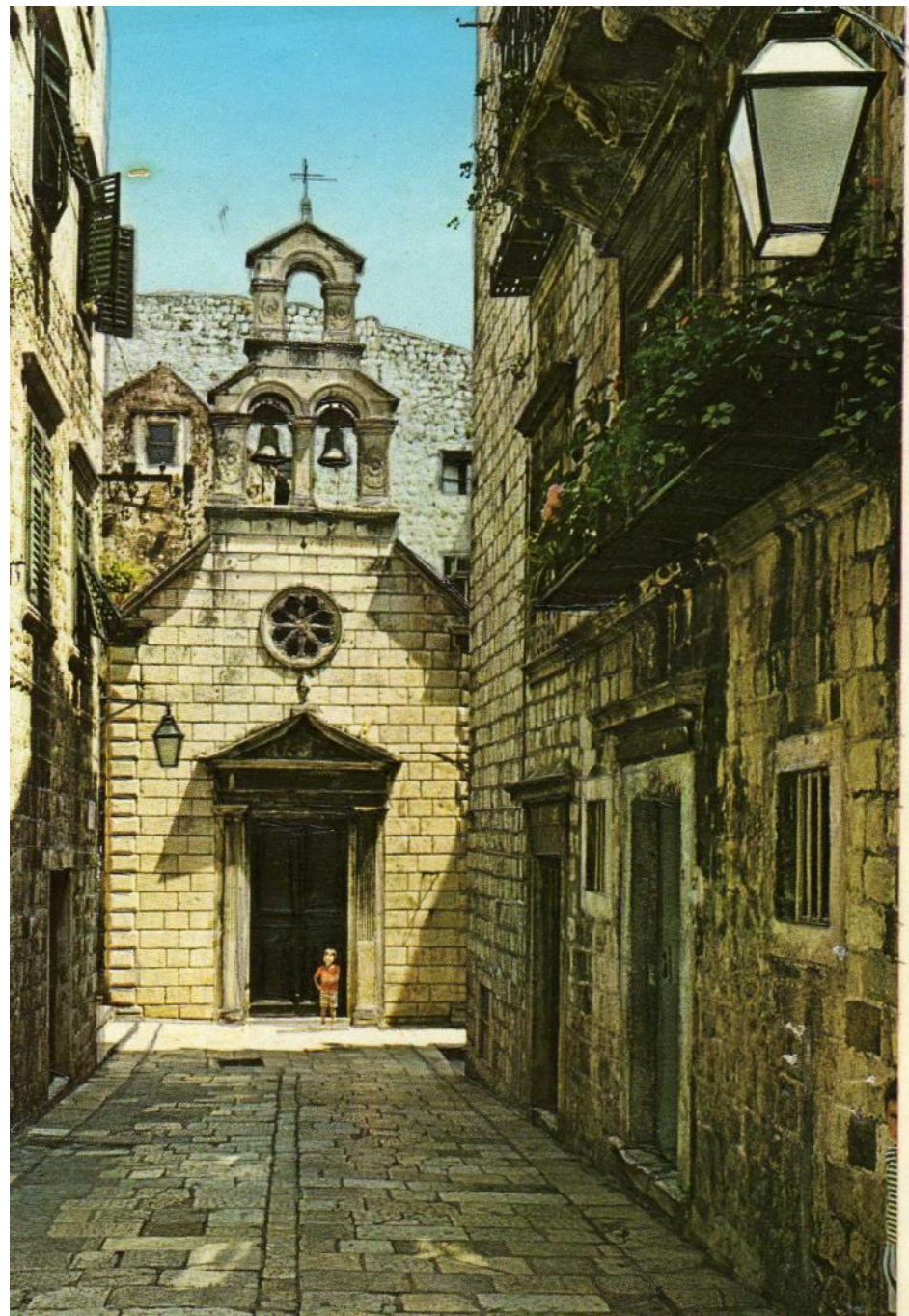
Crkva Sv. Bartula,
predromanički
portal

Slika 9.a Portal Crkve sv. Bartula

Pripadao je predromaničkoj Crkvi sv. Kuzme i Damjana, kojoj su danas ostatci ispod Sv. Bartula, a još dublje ispod su pronađeni fortifikacijski ostatci dviju građevina iz dva vremenska razdoblja, kasne antike i ranog srednjeg vijeka. (Vidi sliku 10. i 53.)

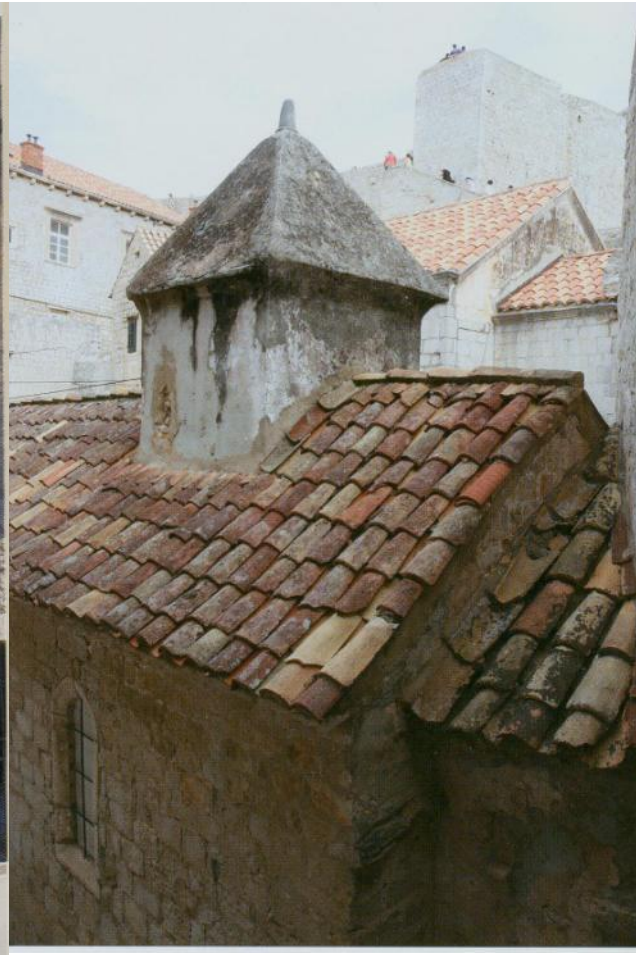
Crkva
Sv. Nikole,
Prijeko

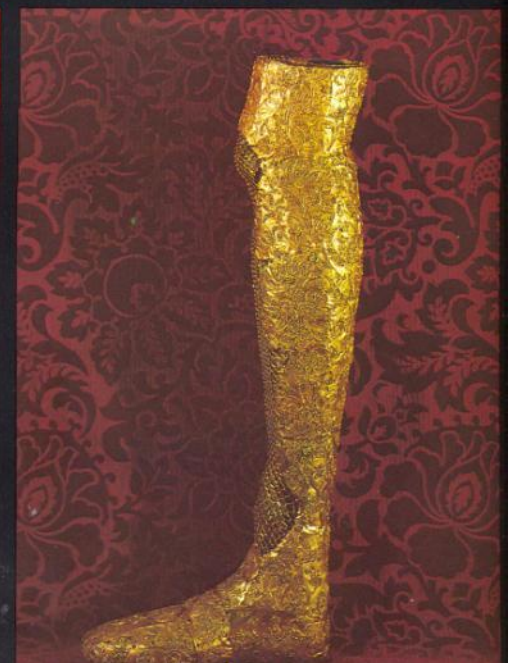
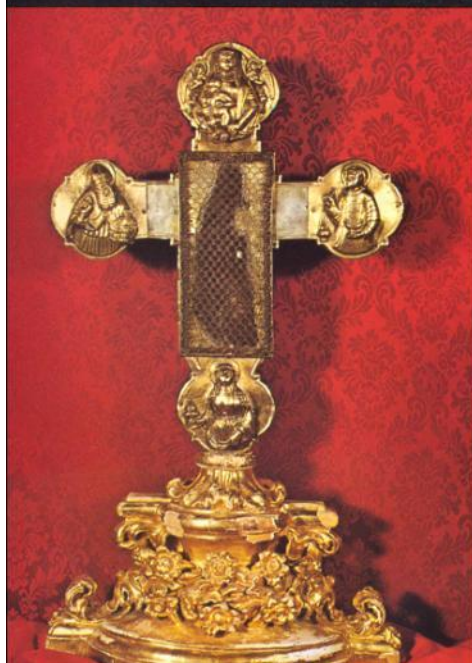
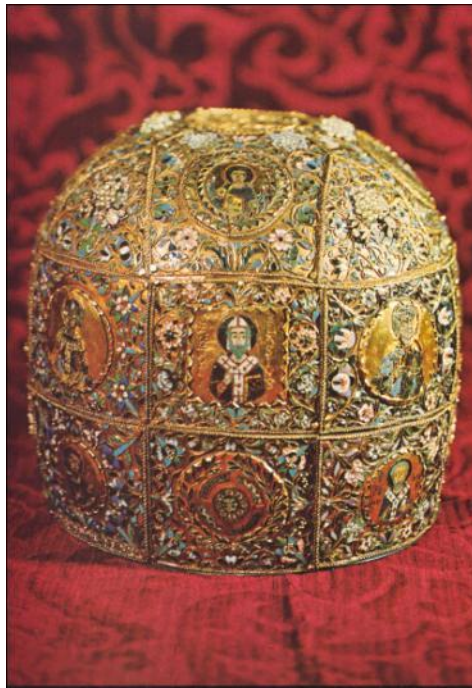
Predromanički reljef iz crkve sv.Nikole, Prijeko

Crkva sv. Luke

Relikvije

Crkvice Preobraženja Kristova - “Sigurata”

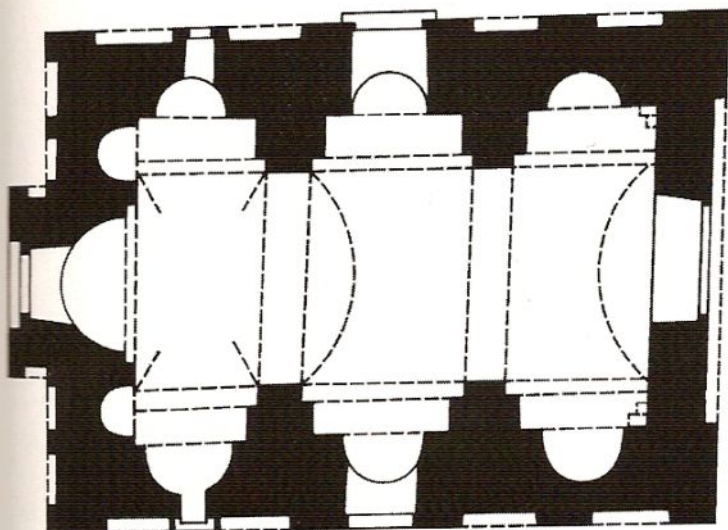
- Crkvice **Sigurata** na Prijekome spominje se u pisanim izvorima od kraja 12. st.
- izraziti primjer dubrovačkog predromaničkog stila gradnje.
- Njezinoj trotravejnoj lađi s kupolicom u srednjem polju iz 11. st., nakon velikog potresa 1667. pridodane su dvije bočne lađe..

Crkvica “Sigurata”

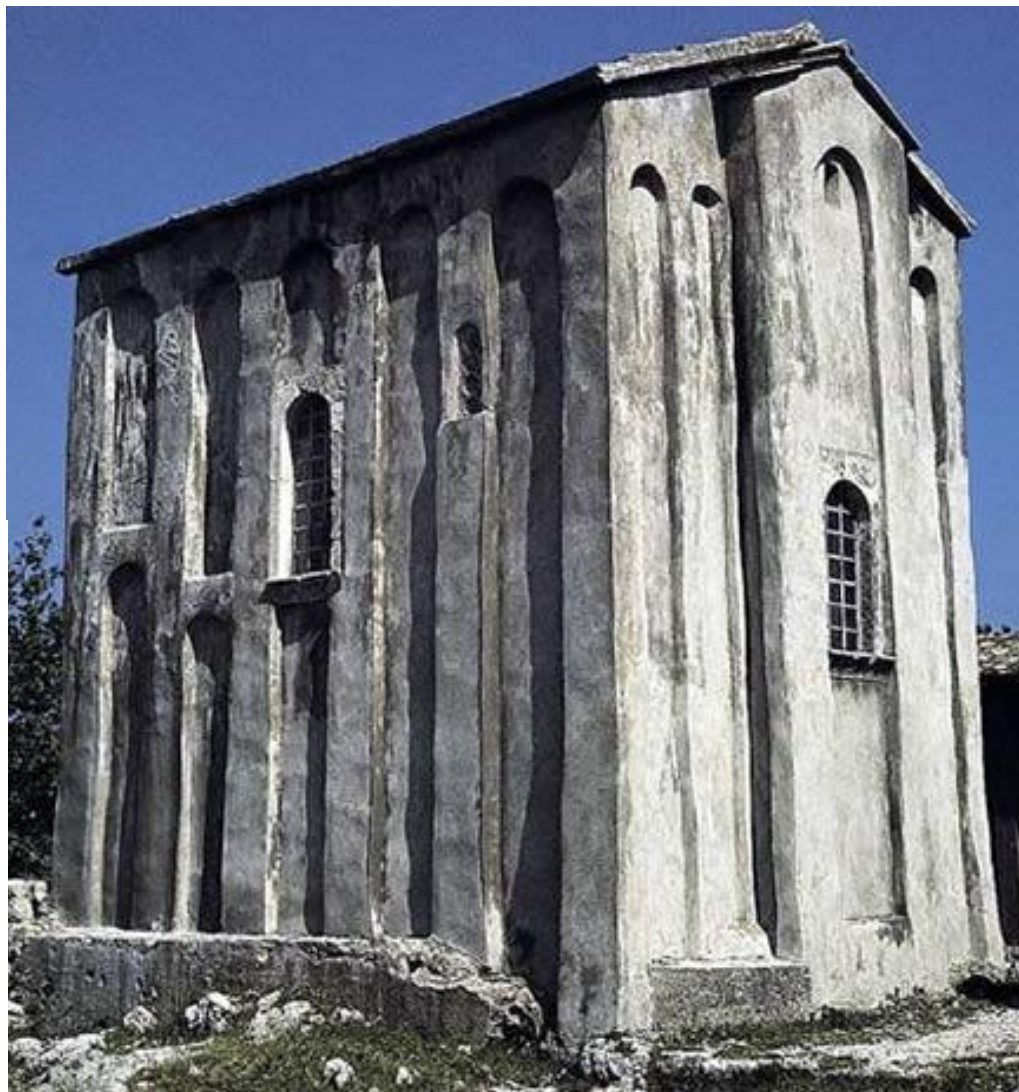

Crkvica Sv.Mihajla, Ston

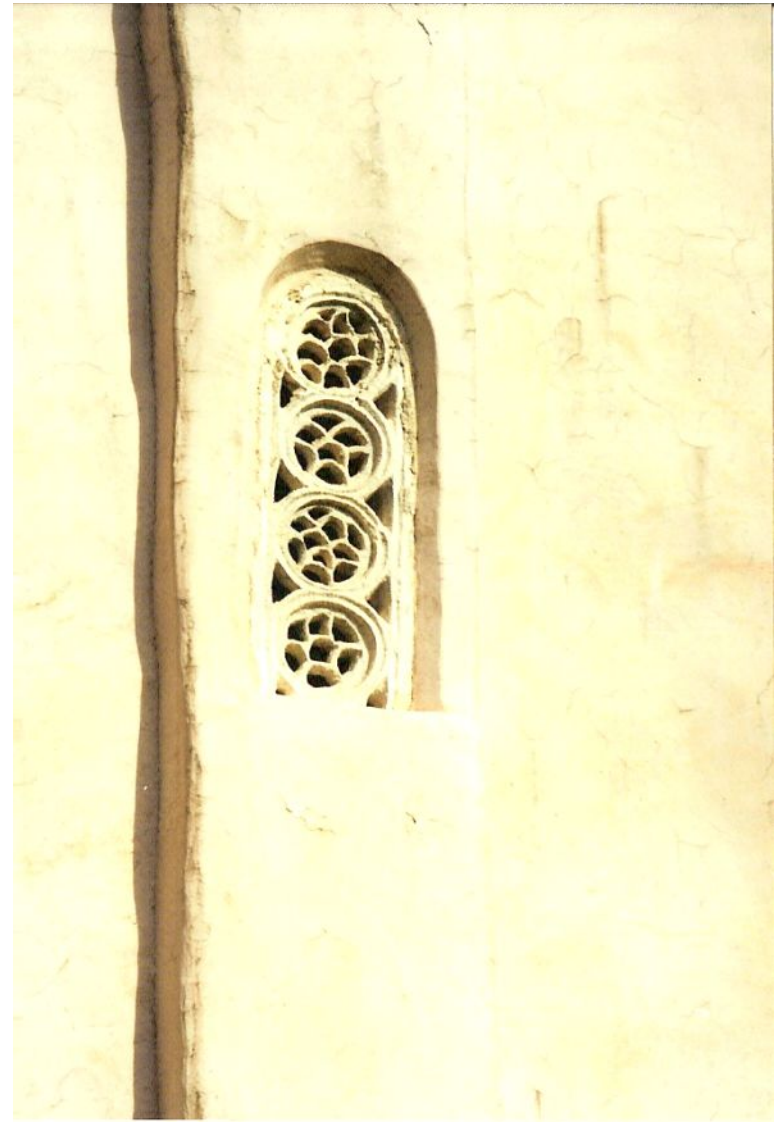
Zidane, spomenice i stambene zgrade.

TLOCRT CRKVE SV. MIHAJLA

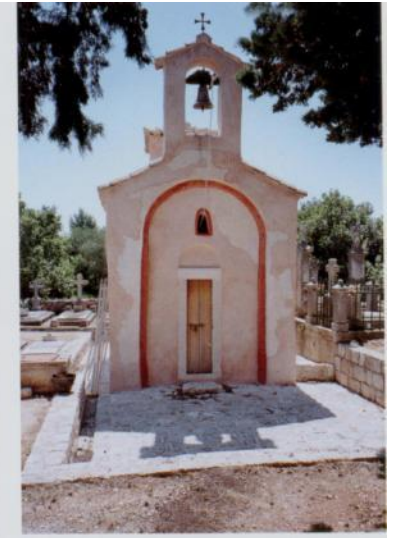
Predromanika, crkva Sv.Mihajla, Ston

Crkva Sv.
Nikole na
Koločepu

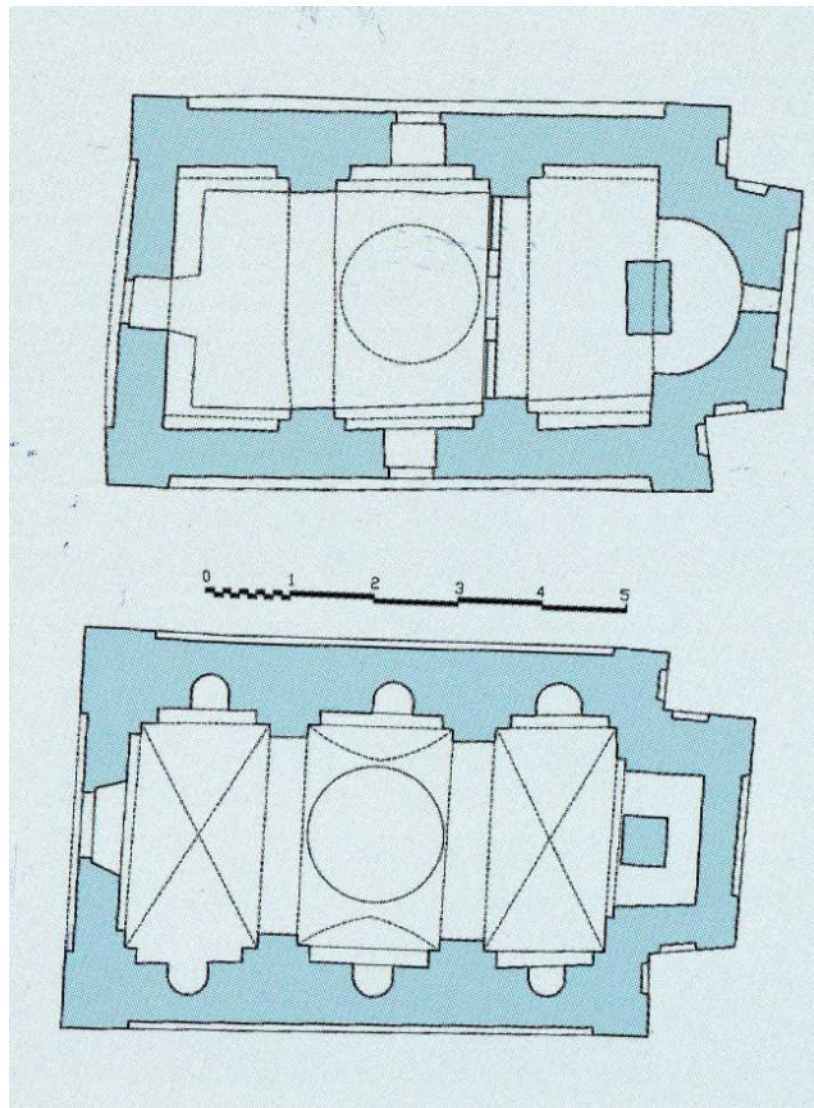
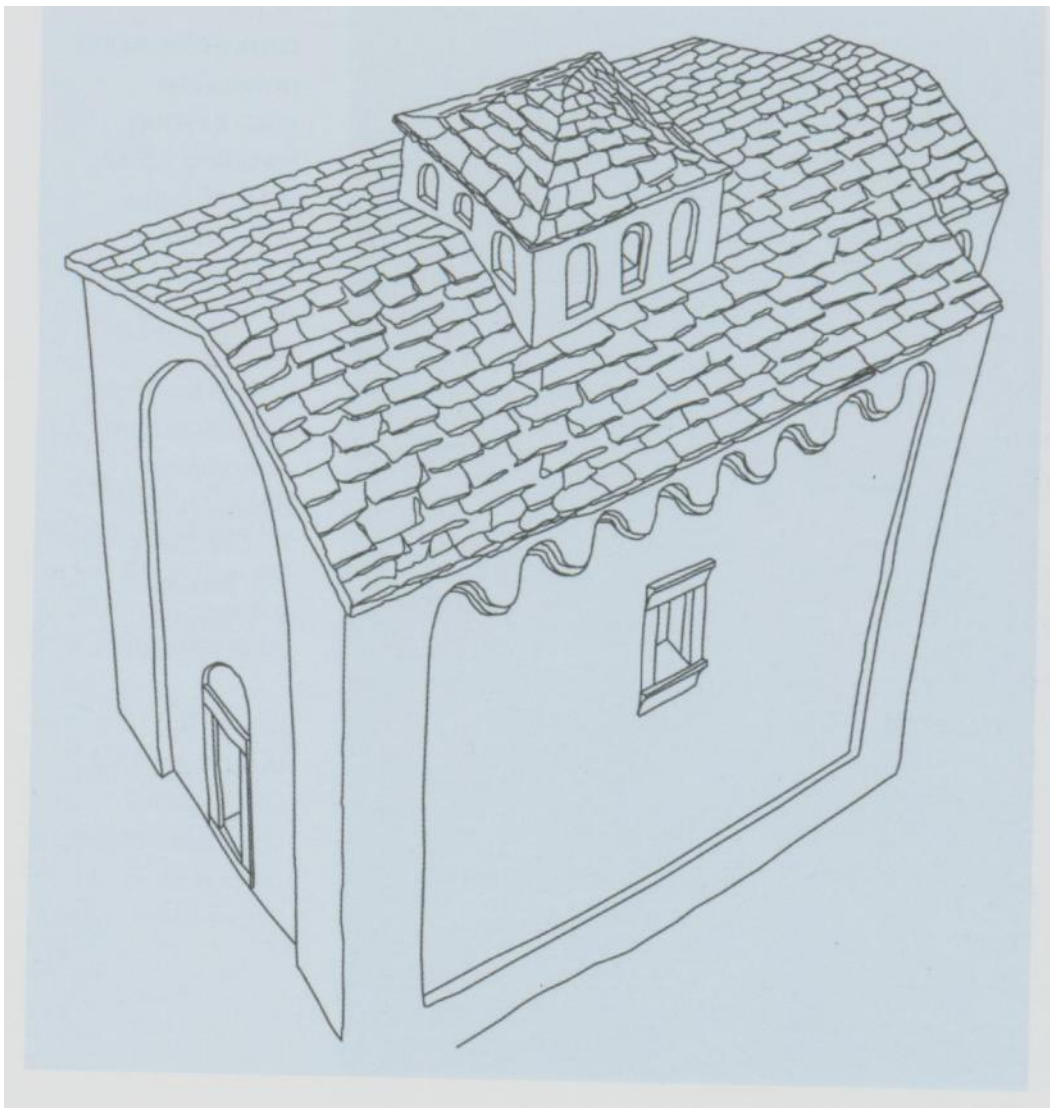
Crkva Sv. Nikole, Koločep

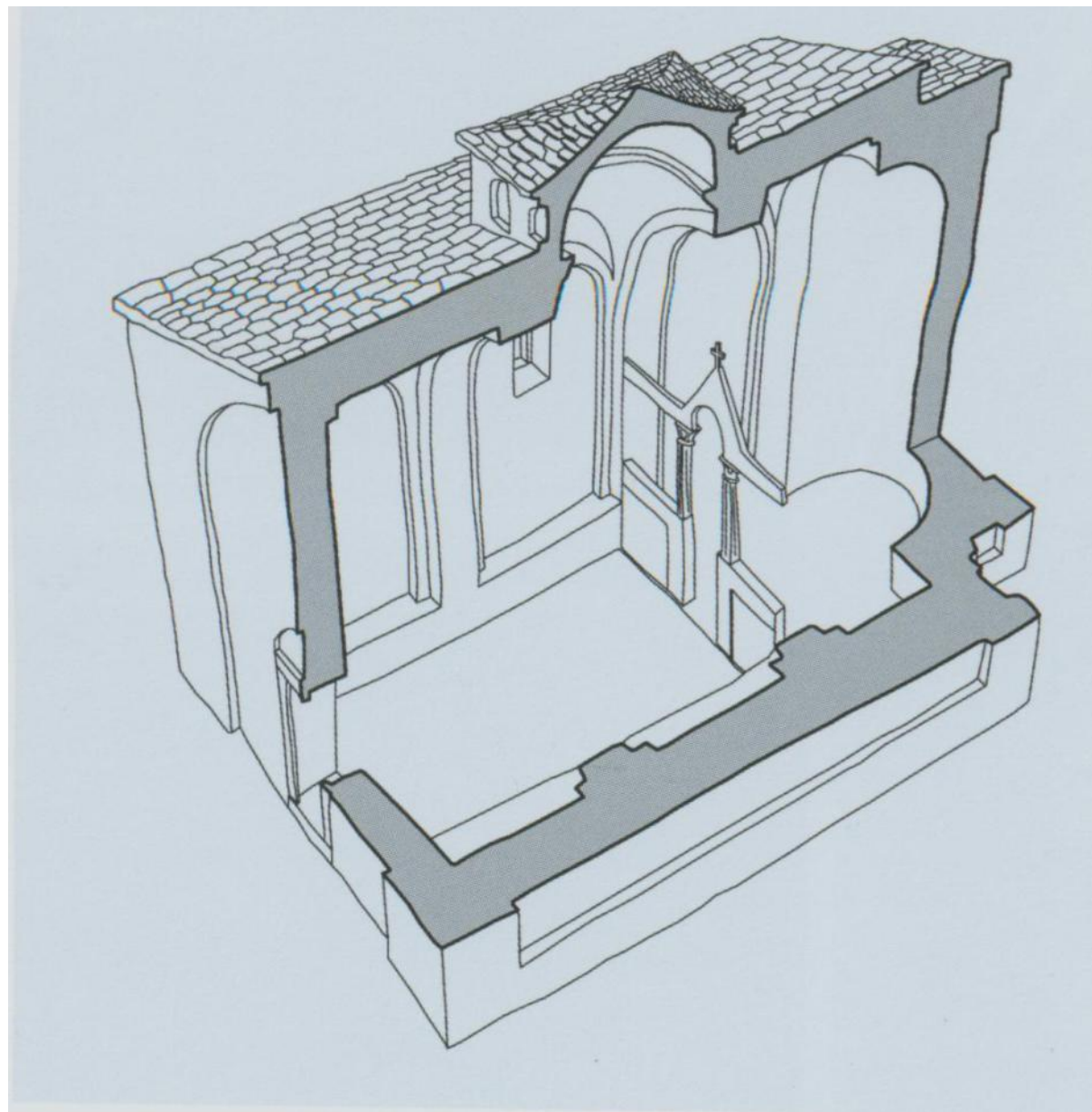
Sv. Mihajlo, Koločep

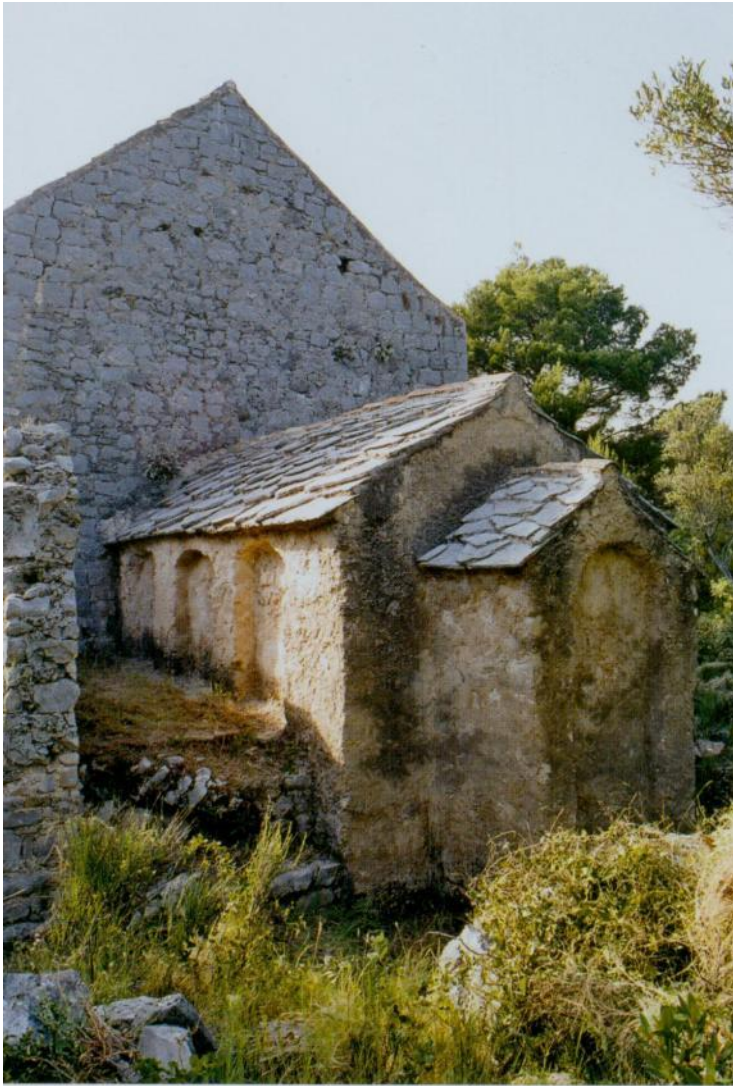
**Crkva Sv.Mihajla, Koločep, rekonstrukcija i usporedni tloris crkve(gore)
s tlorisom crkve "Sigurate" (dole)**

Crkva Sv.Mihajla,
Koločep,
rekonstrukcija

Crkva Sv.Ivana, Šilovo selo, Šipan, prije obnove

Crkva
Sv. Ivana,
Šilovo
selo,
Šipan

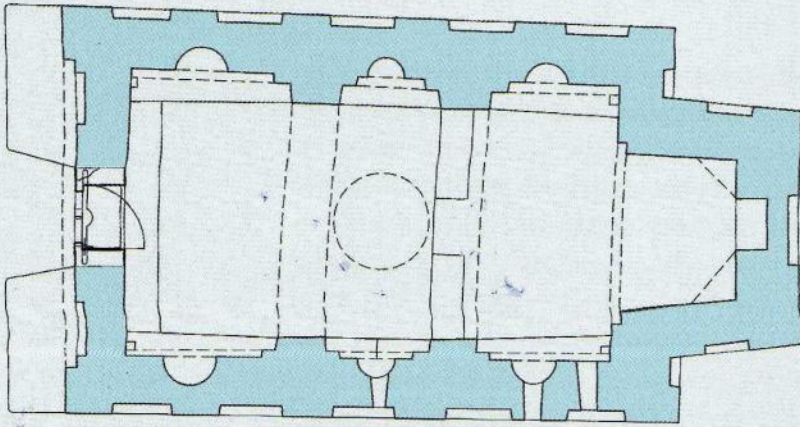
Crkva Sv. Ivana, Šilovo selo, Šipan

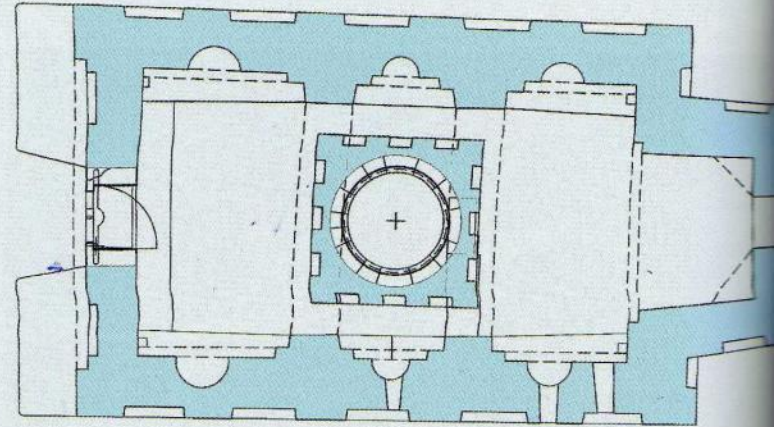
Crkva Sv. Petra, Šipan

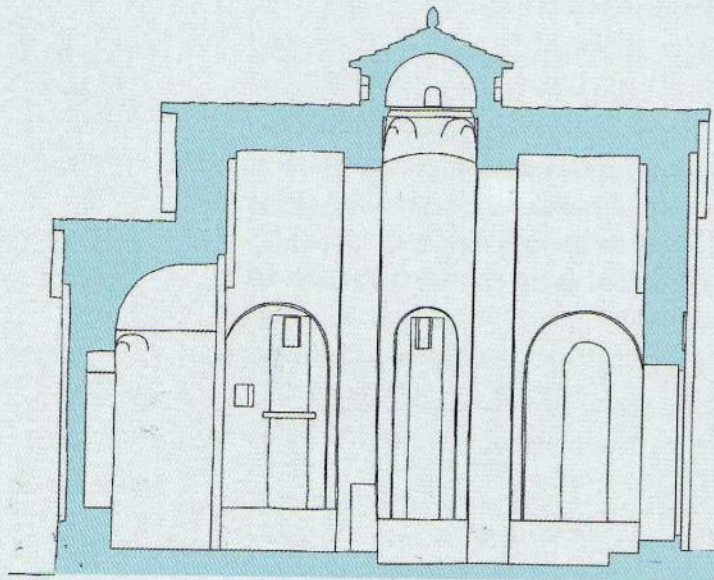
Crkva Sv. Petra, Šipan

a.

b.

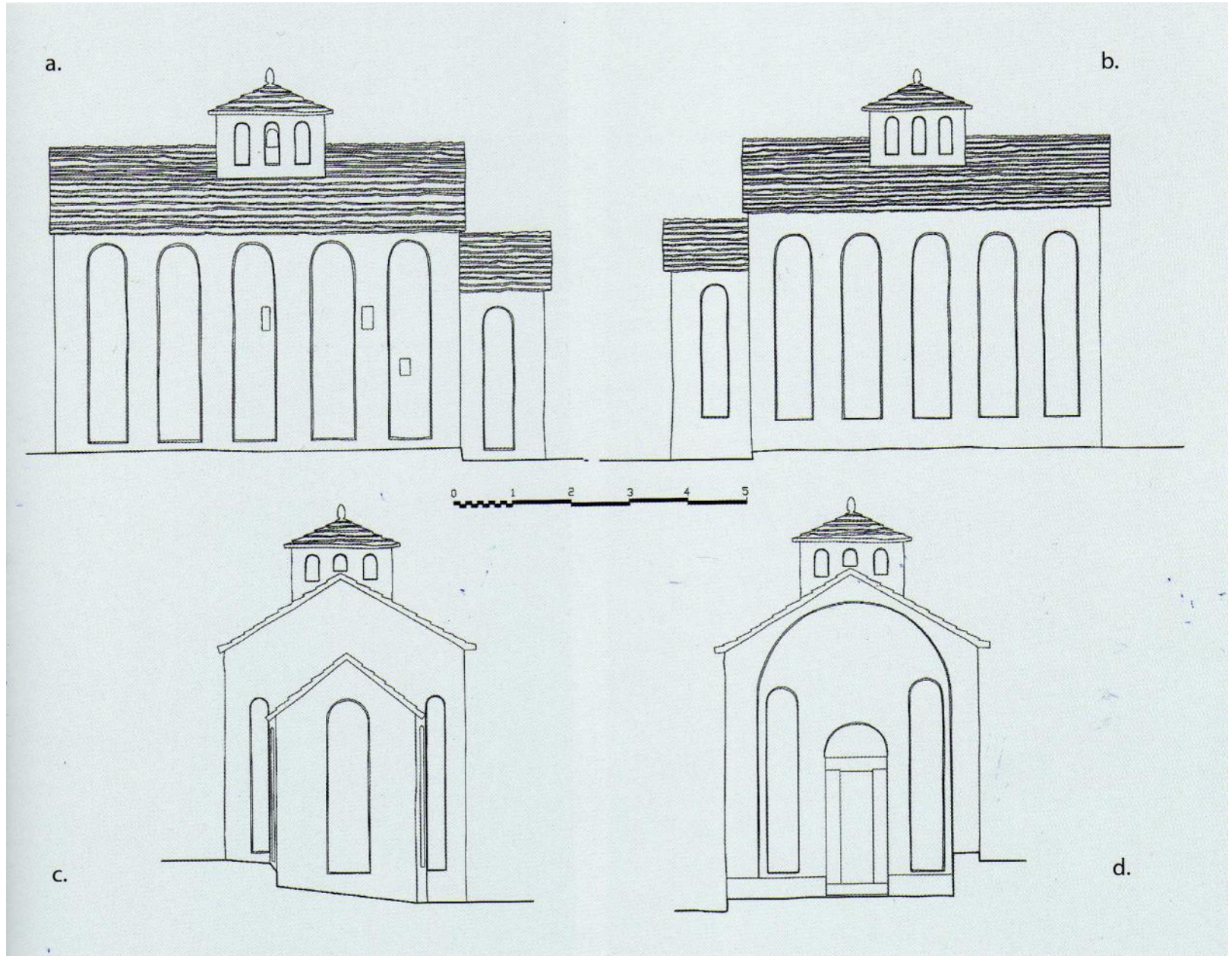

c.

d.

Crkva Sv. Petra, Šipan

Epidemija kuge

- Sredinom 14.st. grad je već dobro utvrđen kamenim zidinama debljine tri lakta (1 lakat = 55 cm.) i nije se morao previše bojati neke oružane opsade
- Međutim od jedne se pošasti nije bilo lako obraniti - od crne smrti - **kuge** - koja je i u Dubrovniku kao i u mnogim srednjovjekovnim gradovima odnijela mnogo života; iako su se Dubrovčani rigoroznim zakonskim odredbama trudili što je moguće više suzbiti kužne bolesti epidemije su se povremeno javljale otežavajući život u gradu; tako je bilo i 1348.
- Kao zavjetni dar za spas od **crne smrti** naručeno je u Paola Veneziana raskošno urešeno **Raspeće** koje je 1352. postavljeno u tjemenu trijumfalnog luka u **crkvi Dominikanskog samostana**
- **Paolo Veneziano**, talijanski slikar (oko 1333 – 1360.), najznačajniji je gotički slikar prve polovine 14.st. u Veneciji i Sredozemlju; draperiju je rješavao ornamentalnom modelacijom i u delikatnim bojama; asimiliravši bizantska slikarska iskustva **Veneziano** je ustaljene slikarske teme uspio oživiti duhom gotike i talijanskog *trecenta*
- 1377. u strahu od kužnih bolesti koje bi putujući trgovci mogli donijeti u grad, donesena je odluka **o uspostavi karantene na otoku Mrkanu**; svaki putnik i njegova roba morao je ostati u karanteni 40 dana kako bi se utvrdilo da li je zdrav ili nije; to je bila **prva organizirana karantena u svijetu**

